

CZU 342.8(478)

SISTEMUL ELECTORAL (MAJORITAR, PROPORȚIONAL SAU MIXT) OPTIM PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Mihai CORJ,

avocat, doctor în drept, conferențiar universitar,
președinte al Asociației Obștești Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

REZUMAT

Studiul este consacrat sistemelor electorale. Autorul analizează toate sistemele electorale existente în Republica Moldova. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de oportunitatea amendării sistemului electoral. Astfel, subsemnatul vine cu o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu științific complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce 1) nu ar impune oamenilor să iasă în stradă și să protesteze împotriva modului de promovare a unor inițiative privind amendarea sistemului electoral și 2) ar permite să avem o lege electorală (Cod electoral) care va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Cuvinte-cheie: sistem electoral (majoritar, proporțional, mixt), proces electoral, prag de reprezentare, coeficient electoral, mandat reprezentativ, mandat imperativ, drept electoral.

ELECTORAL SYSTEM (MAJORITY, PROPORTIONAL OR MIXED) OPTIM FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Mihai CORJ,

lawyer, doctor of law, associate professor,
President of the Institute for Legislative Creation “LEX SCRIPTA”

SUMMARY

The study is devoted to electoral systems. The author analyzes all existing lecture systems in the Republic of Moldova. This study is designed to overcome the situation created in the issue of the opportunity to amend the electoral system. Thus, the undersigned comes up with a proposal for a law *ferenda* to remedy the situation. In this context, we provide the state authorities with a complex scientific study that would base the acceptance of the legislative proposal of the undersigned, which 1) would not require people to come out and protest against the way of promoting initiatives to amend the electoral system and 2) would allow us to have an electoral law (Electoral Code) that will ensure respect for the principles of representativeness, loyal competition and meritocracy.

Key words: electoral system (majority, proportional, mixed), electoral process, representation threshold, electoral coefficient, representative mandate, imperative mandate, electoral right.

*Toate ideile mari au fost cândva gândite,
trebuie încercat doar să le mai cugetăm odată.*

/ Johann Wolfgang von Goethe /

Introducere. Actualmente, în Republica Moldova, o problemă arzătoare a devenit chestiunea privind amendarea sistemului electoral. În general, este mai bine să previi o situație, soluționând la timp problema, decât ulterior cu mult elan să înlături consecințele acesteia.

În atare condiții, prin consens larg cu partidele politice parlamentare și extraparlamentare, dar mai cu seamă cu poporul, sugestia noastră este de a îmbunătăți sistemul electoral al reprezentării proporționale. Astfel, la art. 86 alin. (2) și, re-

spectiv, art. 87 din Codul electoral [14], pragul de reprezentare se diminuează pentru toți concurenții electorali. Și anume, pragul de reprezentare pentru partidele politice (PP) se reduce de la 6 la 4%, pentru blocurile electorale constituite din două PP – de la 9 la 7% și pentru blocurile electorale din trei și mai multe PP – de la 11% la 9%, iar pentru candidatul independent – de la 2 la 1%. Mai mult, pentru candidatul independent poate fi stabilit un prag de reprezentare identic cu coeficientul electoral, care va fi întotdeauna sub un procent.

De asemenea, recomandăm ca votarea pe listele partidelor politice să se efectueze preferențial, astfel alegătorul votează o persoană concretă din cele 51 sau 103 înregistrate la CEC de către partidul respectiv.

În această situație, considerăm că, alegătorul trebuie să aibă una dintre opțiuni:

- 1) de a putea vota pentru un candidat independent sau
- 2) pentru o listă de 103 candidați, sau
- 3) de a putea înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista

candidaților partidelor politice, înregistrată la CEC.

Tot ce este simplu e și genial.

Astfel, alegătorul, conștient și responsabil de soarta sa și a copiilor și părinților săi, dar și a acestui popor, va avea oportunitatea de a vota corect, evitând alegerea partidelor politice corupte și a politicienilor corupți până în măduva oaselor și alegând, într-adevăr, deputatul său, prin desemnarea unui candidat independent sau a unui candidat de pe lista unui partid, înscriind personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților acelui partid politic, înregistrată la CEC.

Așadar, chestiunea privind amendarea Codului electoral poate și trebuie să fie soluționată în Parlament, și nu în stradă.

Prin urmare, dacă apelul nostru va fi luat în considerare de către guvernare și ulterior problema va fi soluționată, atunci câștigător și beneficiar al acestei soluții nu va fi nici opoziția și nici guvernarea, ci Măria Sa Poporul, care este Suveranul Republicii Moldova.

Urmare a dezbaterilor ce au loc în societate privitor la acest subiect, suntem siguri că cea mai reușită soluție care va aduce liniște și pace în societate este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și reprezentării în Parlament a cetățenilor RM din stânga Nistrului și mun. Bender, a celorla din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

Prin urmare, sistemul electoral existent îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

În temeiul prevederilor expres statuate de către legiuitor la art. 52 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova [1] și, respectiv, art. 6 din Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare [17], voi expedia autorităților publice ale statului un set de propuneri privind modificarea legislației, în acest caz

referindu-mă în mod special la cele privind modificarea și completarea legislației electorale (Codului electoral) și a legislației conexe.

Conform art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Legea Supremă. Una dintre formele principale de exercitare de către poporul Republicii Moldova a suveranității naționale este participarea, potrivit art. 38 din Constituție, la alegerea Parlamentului. Este de remarcat faptul că procedurile electorale, după cum demonstrează practica internațională și cea națională, sunt reglementate, de regulă, nu în textele constituțiilor, ci pe cale legislativă. Art. 61 din Constituție statuează expres că Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în baza legii electorale organice. Mai mult, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. a) din Constituție, sistemul electoral se reglementează prin lege organică [13].

Prin urmare, Parlamentul este în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatelor de deputat. Rămâne la discreția organului legislativ să decidă ce sistem electoral să fie aplicat, majoritar, proporțional sau mixt, și care să fie pragul electoral minim de reprezentare pentru concurenți în vederea includerii lor în operația de atribuire a mandatelor. În funcție de situația social-politică din țară, de nivelul de dezvoltare al sistemului politic din societate etc., se optează pentru o variantă sau alta și consfințirea acesteia în legea electorală (Codul electoral).

Curtea Constituțională consideră că alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și unul de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică eficiente și în măsură să imprime activității de stat o orientare general nefragmentată [2].

În principiu, pragul electoral

este axat pe ideea că la guvernare trebuie să aibă acces partidele politice care se bucură de o anumită credibilitate în masa electoratului sau pe ideea maturității politice și civice a candidaților, precum și pe alte considerente ce țin de contextul sociopolitic concret.

Art. 38 alin. (3) din Constituție garantează cetățenilor Republicii Moldova dreptul de a fi aleși în condițiile legii, inclusiv în organul reprezentativ suprem, și nu *alegere ca atare* [6].

Metode și materiale aplicate. În vederea realizării prezentului studiu științific de drept electoral, ne-am bazat pe următoarele metode științifice: istorică, logico-formală, documentării științifice, analiză a conținutului științifico-juridic etc. În acest context, reținem că surse bibliografice și materiale aplicate au servit: Constituția RSSM din 15 aprilie 1978 și Constituția RM din 29 iulie 1994, proiectele de legi care au stat la baza adoptării legilor electorale, legile electorale propriu-zise, hotărârile Curții Constituționale, Codul bunelor practici în materie electorală și alte Recomandări și Avize ale Comisiei de la Veneția etc.

Scopul studiului. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de oportunitatea amendării sistemului electoral. Astfel, subsemnatul vine cu o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu științific complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce 1) nu ar impune oamenii ca să iasă în stradă și să protesteze împotriva modului de promovare a unor inițiative privind amendarea sistemului electoral și 2) ar permite să avem o lege electorală (Cod electoral) care va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Rezultate obținute și discuții. În general, puterea adesea a dat-o în bară, deoarece nu a luat în considerare și pasul cercetătorilor științifici, care au expertiza necesară pentru a direcționa starea de

lucruri în interesul poporului, pe făgașul edificării într-adevăr a unui stat de drept și democratic.

Reținem că, Curtea Constituțională, în § 4 al HCC nr. 15 din 27 mai 1998, a statuat: „Nu se poate cădea de acord nici cu punctul de vedere al Președintelui Republicii Moldova, potrivit căruia hotărârea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 contravine art. 61 alin. (2) și art. 66 lit. c) din Constituție. Potrivit art. 66 lit. c) din Legea Supremă, una dintre atribuțiile de bază ale Parlamentului este interpretarea legilor și asigurarea unității reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării. Prin Hotărârea nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, contestată în sesizare, Parlamentul a interpretat dispozițiile art. 13 alin. (3), art. 86 și 87 din Codul electoral, ceea ce nu excede atribuțiilor sale constituționale. Din textul hotărârii respective a Parlamentului reiese că organul reprezentativ suprem nu a modificat și nu a completat Codul electoral, ci a interpretat unele prevederi din el. Or, adoptarea unor acte prin care se interpretează o lege este competența exclusivă a Parlamentului”.

Totodată, menționăm că, în temeiul art. 66 lit. c), 72, 74, 76 și 93 din Constituție și al art. 44 alin. (2) al Legii nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative, aceste acte, altele decât Constituția și legile constituționale, *sunt interpretate de Parlament prin acte legislative de aceeași forță sau de o forță juridică superioară*.

Prin urmare, **Curtea Constituțională**, prin faptul că a recunoscut Hotărârea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 privind asigurarea unității aplicării unor prevederi din Codul electoral pe întreg teritoriul țării în campania electorală, la numărarea și atribuirea mandatelor, la confirmarea rezultatelor alegerilor în Parlamentul de legislatura a XIV-a ca fiind constituțională, *a desconsiderat întregul cadru legal existent*. Mai mult, Curtea Constituțională, la un interval relativ scurt de timp, într-o altă hotărâre a sa (HCC nr. 61 din 16 noiembrie 1999) invocă faptul

că interpretarea oficială de către organul legislativ a unei legi se face numai prin lege. Codul electoral este o lege organică. Codul, fiind *primus inter pares*, are aceeași forță juridică ca și orice lege organică.

Curtea Constituțională, în § 4 al HCC nr. 61 din 16 noiembrie 1999, a statuat: „Parlamentul a atribuit Hotărârii nr. 432-XIV/1999 caracter normativ de drept și putere juridică similară prevederilor Codului electoral supuse interpretării. *Interpretarea oficială de către organul legislativ a unei legi se efectuează numai prin lege*, care trebuie să urmeze aceeași procedură de adoptare, semnare și publicare prevăzută de dispozițiile constituționale. *Interpretarea unei legi prin hotărâre a Parlamentului este inadmisibilă și contravine dispozițiilor art. 72, 74, 76 și 93 din Constituție și nu poate fi recunoscută drept interpretare oficială a legii*.”

Așadar, Curtea Constituțională nu are întotdeauna o practică și jurisprudență uniformă.

Totodată, menționăm: Curtea Constituțională, prin statuarea (republicarea Constituției în Monitorul Oficial al Republicii Moldova) la pct. 8 lit. c) din dispozitivul HCC nr. 7 din 04.03.2016 [9] privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), a efectuat o ingerință în activitatea Parlamentului Republicii Moldova, cu toate că dreptul exclusiv de interpretare oficială a prevederilor Constituției aparține Curții, însă Curtea Constituțională nu este îndrituită să dispună republicarea Constituției în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, deoarece acest drept îi aparține emitentului actului, la caz, emitentul Constituției este Parlamentul. Reținem că, deocamdată, nu am ajuns la acel nivel ca să avem o democrație directă veritabilă, când Constituția – Legea Supremă a societății și a statului – să fie adoptată pe cale referendară de către Măria Sa Poporul. În HCC nr. 7 din 04.03.2016, Curtea a statuat următoarele: „În vederea execută-

rii prezentei hotărâri: Constituția se va republica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, dându-se textelor redacția într-un mod conform prezentei dispoziții”.

În același timp, legiuitorul, la art. 41 alin. (1) al Legii nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative [18], statuează: „Republicarea actului legislativ se dispune prin ultimul act legislativ care îl modifică sau completează. Acesta conține, după caz, o prevedere referindu-se la efectuarea unei noi numerotări în actul ce se va republica.” Considerăm că principiul *cine poate mai mult, poate și mai puțin (a majori ad minus)* nu trebuia să fie aplicat. Mai mult, în conformitate cu art. 2 alin. (2) al Legii privind actele legislative, din categoria actelor legislative fac parte: Constituția Republicii Moldova și legile constituționale; legile organice și legile ordinare; hotărârile și moțiunile. Prin urmare, dispunerea republicării Constituției este o prerogativă exclusivă a Parlamentului Republicii Moldova, și nu a Curții Constituționale.

În context, reținem: Curtea Constituțională, la adoptarea Hotărârii nr. 34 din 13.12.2016 privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova, a formulat șase *Adrese* Parlamentului, care până în prezent nu au fost executate, cu toate că, în temeiul art. 28¹ al Legii cu privire la Curtea Constituțională, observațiile (constatățile) Curții Constituționale privind lacunele (omisiunile) reglementărilor normative, cauzate de nerealizarea unor prevederi constituționale, indicate în adresă, urmează să fie examinate de autoritatea vizată care, în termen de cel mult trei luni, va informa Curtea Constituțională despre rezultatele examinării.

Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” reconfirmă sprijinul său dezinteresat acordat autorităților publice în beneficiul întregii societăți și propune expertiza necesară pentru îmbunătățirea cadrului legal existent. Justețea celor enunțate de către noi este confir-

mată și prin apariția studiului complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr* [27].

În acest sens, Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” permanent acordă sprijin autorităților publice înaintând expertiza necesară pentru a îmbunătăți cadrul legal existent. Mai mult, subsemnatul, Mihai Corj, expert în dreptul constituțional, a elaborat un nou concept privind predarea dreptului în instituțiile de învățământ superior.

De asemenea, Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” a participat activ la numeroase evenimente în cadrul cărora s-a discutat despre legislația electorală. Printre acestea: masa rotundă organizată de Asociația *Promo-lex* și cea de la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, conferința organizată de Comisia Electorală Centrală și Consiliul Europei. Ulterior, noi înșine am organizat la acest subiect o conferință de presă la Agenția *Infotag*, apoi o dezbateră publică cu tema: „Sistemul electoral optim (majoritar, proporțional sau mixt) pentru Republica Moldova” la Biblioteca Publică de Drept. De asemenea, am participat la dezbaterile publice ale proiectului Legii nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) la Parlamentul Republicii Moldova și, la masa rotundă organizată de Transparency International Moldova din 31 mai 2017.

Cu referire la conceptul proiectului Legii nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) și oportunitatea adoptării acestuia, remarcăm următoarele considerente.

În temeiul art. 72 alin. (3) lit. a) din Constituție, sistemul electoral se adoptă prin lege organică. Așadar, majoritatea parlamentară este îndrituită să modifice sistemul electoral existent prin amendarea Codului electoral. Reținem că Republica Moldova a avut cadrul legal pentru toate cele trei tipuri de sisteme electorale arhicunoscute precum sistemul majoritar/uninominal, sistemul reprezentă-

rii proporționale și chiar sistemul mixt.

Deci în perioada sovietică, în RSSM, conform Constituției din 15.04.1978, exista un sistem majoritar uninominal (alegerile se desfășurau în 380 de circumscripții electorale). Atenționăm că, în art. 96, Constituția RSSM din 15.04.1978, care a fost în vigoare până la 27 august 1994, este expres stabilit că deputatul poate fi rechemat de către majoritatea alegătorilor.

La 23.11.1989, Parlamentul a adoptat Legea nr. 3618-XI cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSSM [15], în care la art. 15 a statuat că „Pentru alegerile de deputați ai poporului ai RSSM se formează 380 de circumscripții electorale cu un număr aproximativ egal de alegători. Din partea fiecărei circumscripții electorale se alege un deputat al poporului al RSS Moldovenești”. La art. 20 alin. (10) din legea citată [15], legiuitorul a stipulat expres: Comisia Electorală Centrală rezolvă chestiunile ce țin de revocarea deputaților poporului ai RSS Moldovenești și, conform prevederilor alin. (11), fixează alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești în locul deputaților retrași și asigură efectuarea lor.

În temeiul art. 47 al Legii nr. 3618-XI/1989, este considerat ales candidatul pentru alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești, care a întrunit la alegeri mai mult de jumătate din voturile alegătorilor care au participat la votare.

Și, în final, la articolul 53 e menționat faptul că, în cazul retragerii deputatului poporului al RSS Moldovenești cu mai puțin de un an înainte de expirarea termenului împuternicirilor deputaților poporului ai RSS Moldovenești, nu se alege un nou deputat al poporului al RSS Moldovenești în locul celui retras.

Astfel, constatăm că proiectul nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) este inspirat în mare parte de Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989. Deci *nimic nou sub soare*. Prin urmare, până în 1990 pe acest terito-

riu se vota, iar după 1990 cetățenii au început într-adevăr să aleagă.

Deci, sistemul majoritar/uninominal a fost impus de prevederile Constituției din 15.04.1978. Parlamentul anilor ‘90 a fost ales cu adevărat în temeiul acestei legi (Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989), însă, cu regret, nu a fost capabil să-și exercite mandatul pentru întreaga legislatură pentru care a fost ales. Deci acest sistem electoral majoritar (vot uninominal) în Republica Moldova a eșuat. Așadar, Parlamentul anilor ‘90, nefiind apt să-și îndeplinească menirea sa pentru care a fost ales, s-a autodizolvat, stabilind data alegerilor anticipate pentru noul parlament la 27 februarie 1994.

Parlamentul anilor ‘90, ales în baza sistemului electoral majoritar (vot uninominal) înainte de a se autodizolva, a adoptat Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului [16], care prevedea instituirea sistemului electoral proporțional. Astfel, la art. 6 alin. (1) din lege, legiuitorul a stipulat că *alegerea Parlamentului se efectuează în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate pe bază de scrutin de liste din partea partidelor, [...], și de candidaturi independente potrivit principiului reprezentării proporționale*.

Contrar prevederilor art. 6 alin. (1) din Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului, legiuitorul a statuat, la art. 2 lit. a) din Hotărârea Parlamentului nr. 1613-XII din 19.10.1993 privind modul de punere în aplicare a Legii privind alegerea Parlamentului [23], că alegerile Parlamentului din 27 februarie 1994 se vor desfășura într-o singură circumscripție națională, și nu *în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate, după cum prevede legea*.

Deci sistemul electoral al reprezentării proporționale adoptat prin lege, care urma să fie desfășurat *în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate* pe bază de scrutin de liste din partea partidelor și a candidaților independenți, nu a mai fost testat în Republica Moldova, ci implementat *sis-*

temul electoral al reprezentării proporționale desfășurat într-o singură circumscripție electorală națională.

La 21 noiembrie 1997 a fost adoptat Codul electoral [14], care a menținut sistemul proporțional statuând că alegerea Parlamentului se desfășoară într-o singură circumscripție electorală națională, în care se aleg 101 deputați [14].

Ulterior, în 2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [20], prin care a amendat prevederile Codului electoral și astfel a introdus *sistemul electoral mixt*, însă, din considerente arhicunoscute de dvs., acest sistem electoral – sistemul electoral mixt – a supraviețuit doar 20 de zile (între 20.04 și 10.05.2013), deoarece a fost abrogat/modificat prin Legea nr. 108 din 03.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [22].

În opinia noastră, era bine, dacă Parlamentul Republicii Moldova, în sesiunea de toamnă-iarnă a anului 2013, revenea la sistemul electoral mixt și astfel, în strictă conformitate cu prevederile legale și luând în considerare recomandările Comisiei de la Veneția privind modificarea sistemului electoral, cu cel puțin un an de zile până la alegeri [10], adopta sistemul electoral mixt și organiza alegerile parlamentare din 2014 în baza sistemului electoral mixt. Cu regret, constatăm că aceasta este deja istorie. Deci sistemul electoral mixt în Republica Moldova a fost introdus prin Legea nr. 94 din 19.04.2013 și a dăinuit de pe 20 aprilie până pe 10 mai 2013. Prin urmare, sistemul electoral mixt nu a fost testat în alegerile Parlamentului din toamna anului 2014.

Astăzi, după ce poporul a aflat de furtul unui sau câtorva miliarde de dolari SUA, deja, în 2015, a constatat cu stupeoare că a votat greșit în 2014. Desigur, că în asemenea situație, când poporul a ieșit în stradă, nu ne putem permite luxul de a modifica sistemul electoral, deoarece deputații nu se bu-

cură de încrederea cetățenilor. Mai mult, întrucât avem o clasă politică coruptă până în măduva oaselor, este necesar să chibzuiți foarte bine ce trebuie să faceți, domnilor guvernanți, ca să nu dezamăgiți și de această dată simplul cetățean.

În această ordine de idei, Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta” propune Parlamentului Republicii Moldova expertiza necesară, pentru ca acesta să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Totodată, reamintim că deputații, în 2009, au interpretat eronat, prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 [19], prevederile art. 76 alin. (3) din Codul electoral, care erau neconforme cu statuările art. 61 alin. (3) din Constituție, și astfel au impus neconstituțional și ilegal Comisia Electorală Centrală să desfășoare alegerile Parlamentului la 29 iulie 2009, contrar prevederilor art. 61 alin. (1) din Constituție. Prin urmare, CEC-ul a fost constrâns să desfășoare alegerile parlamentare anticipate într-un termen record de 45 de zile, perioadă ilegal restrânsă de către Parlament. Deci Parlamentul, prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009, a interpretat o prevedere neconstituțională a art. 76 alin. (3) din Codul electoral.

Urmare a intervenției subsemnatului, Mihai Corj, în 2010 Parlamentul a amendat prevederile alin. (3) din art. 76 al Codul electoral. Aceasta a fost una dintre cele 25 de propuneri ale noastre acceptate de către Parlament în 2010.

În atare condiții, prin consens larg cu partidele politice parlamentare și extraparlamentare, dar mai cu seamă cu poporul, sugestia noastră este de a îmbunătăți sistemul electoral al reprezentării proporționale. Astfel, la art. 86 alin. (2) și, respectiv art. 87 din Codul electoral, pragul de reprezentare se diminuează pentru toți concurenții electorali. Și anume, pragul de reprezentare pentru partidele politice (PP) se reduce de la 6 la 4%, pentru blocurile electorale constituite din două PP – de la 9 la 7% și pentru blocurile electorale din trei și mai multe PP – de la

11% la 9%, iar pentru candidatul independent – de la 2 la 1%. Mai mult, pentru candidatul independent poate fi stabilit un prag de reprezentare identic cu coeficientul electoral, care va fi întotdeauna sub un procent.

De asemenea, propunem ca votarea pe listele partidelor politice să se efectueze preferențial, astfel alegătorul votează o persoană concretă din cele 51 sau 103 înregistrate la CEC de către partidul respectiv.

La moment, nu dispunem de un sistem de votare electronic, iar în calitate de candidați la fotoliul de deputat, de regulă, se înscriu cca 1500-1600 de candidați.

Astfel, un asemenea buletin de vot va arăta ca o broșură voluminoasă, fapt ce poate crea dificultăți pentru alegător la exercitarea dreptului de vot și va necesita cheltuieli suplimentare pentru hârtie etc., dar și timp suplimentar pentru ca alegătorul să identifice candidatul pentru care a decis să-și dea votul.

În această situație, opinia noastră este ca alegătorul să aibă una dintre opțiuni: 1) de a putea vota pentru un candidat independent sau 2) pentru o listă de 103 candidați, sau 3) de a înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților partidelor politice, înregistrată la CEC, iar buletinul de vot va avea următorul conținut.

Model

**BULETIN DE VOT
pentru alegerea Parlamentului
Republicii Moldova**

PPL	PARTIDUL POLITIC AL LENEȘILOR	
PPL		
CI	NUME PRENUME CANDIDAT INDEPENDENT	
PPC	PARTIDUL POLITIC AL CORUPTILOR	

PPC		
CI	NUME PRENUME CANDIDAT INDEPENDENT	
PPT	PARTIDUL POLITIC AL TRÂNTORILOR	
PPT		
PPM	PARTIDUL POLITIC AL MILIARDARILOR	
PPM		

Urmare a celor relevate *supra*, reținem următoarele considerente.

Primo - sistemul electoral majoritar/uninomial, în arealul nostru, a fost impus de prevederile Constituției din 15.04.1978 și ale Legii nr. 3618-XI din 23.11.1989 cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești. Cu adevărat, Parlamentul anilor '90 a fost ales în temeiul acestei legi, însă acest sistem electoral în Republica Moldova și-a dat obștescul sfârșit. În context, nu putem compara nivelul de democrație din Republica Moldova cu cel din SUA, din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord sau al Franței. Prin urmare, este necesar și urmează să comparăm numai lucruri/fapte comparabile.

Parlamentul Republicii Moldova, prin Legea nr. 94 din 19.04.2013, a introdus sistemul electoral mixt, însă din considerente arhicunoscute de dvs., acest sistem electoral – sistemul mixt – a supraviețuit doar 20 de zile (de la 20.04 până pe 10.05.2013). Astfel nu a apucat să mai fie testat.

Apropo, Curtea Constituțională, în Decizia nr. 4 din 14.05.2013, a subliniat că „Parlamentul este unicul organ în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatului de deputat. Opțiunea pentru o variantă sau alta și consfințirea acesteia în legea electorală depinde de situația social-politică din țară, de nivelul de

dezvoltare a sistemului politic din societate”.

Curtea Constituțională a statuat constant că Parlamentul are libertatea de a decide asupra sistemului electoral și pragului electoral.

De altfel, subsemnatul salută propunerile din partea oricărei persoane, precum și sugestiile și inițiativele legislative ale liderilor partidelor politice.

Urmare a faptului că, poporul a aflat, în 2015, de furtul unui sau câtorva miliarde de dolari SUA, acesta cu efect întârziat a ieșit în stradă și a constatat că a votat greșit în 2014.

În 2015, de la tribuna din Piața Marii Adunări Naționale, deputați ai Parlamentului anilor '90 scanda: „Îmi iau votul înapoi !”, „Îmi retrag votul !”, „Îmi cer votul înapoi !”. Subsemnatul, care nu avea acces la tribuna centrală, își făcea cruce și spunea mulțimii: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac și ce vorbesc.”, deoarece un vot acordat deputatului nu mai poate fi retras sau revocat. Se vede că și atunci mașina propagandistică a lui Gorbachev își făcea lucrul de minune, ca și în prezent, prin manipularea subtilă a simplilor cetățeni.

Așadar, instituția juridică a revocării/retragerii mandatului de deputat de către alegători, începând cu 27 august 1994, este una neconstituțională.

Și în acest context, ICL „Lex Scripta” înaintea autorităților publice expertiza necesară, pentru ca acestea să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Cât privește proiectul nr. 60 din 14.03.2017, considerăm că este o inițiativă bună pentru un viitor îndepărtat, însă pentru perioada imediat următoare, cea mai reușită soluție este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și a reprezentării în Parlament a cetățenilor Republicii Moldova din stânga Nistrului și mun. Bender, a acelor din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

ICL „Lex Scripta” propune

ca pragul de reprezentare pentru candidații independenți să fie micșorat de la 2 la 1 % sau să fie stabilit pragul de accedere în Parlament însuși coeficientul electoral, care este sub un procent. Pentru partidele politice (PP) urmează a fi stabilit un prag de reprezentare de 4 %. Pentru blocurile electorale, constituite din două partide politice, urmează a fi stabilit un prag de reprezentare de 7 %, iar pentru cele din trei și mai multe PP – 9 %.

Mai mult, pentru a avea speranța ca proiectul nostru să fie acceptat și votat, „acordăm garanții” pentru decidenți/președinții PP și, totodată, concurență loială între candidații de pe lista fiecărui partid. Astfel, alegătorul va putea vota: 1) pentru un candidat independent sau 2) pentru o listă de 103 candidați, sau 3) va putea înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților PP înregistrată la CEC.

Prin urmare, proiectul înaintat de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” soluționează toate problemele. Deci este unul cu mult mai reușit ca proiectul nr. 60 din 14 martie 2017, care a fost supus dezbaterilor publice.

În același context, atât autorii proiectului nr. 60 din 14 martie 2017, cât și cei ai proiectului nr. 123 din 19 aprilie 2017, nu cunosc denumirea corectă/titlul actului în care aceștia intervin. Mai mult, deputaților Parlamentului, care au inițiat aceste proiecte (nr. 60 din 14 martie 2017 și nr. 123 din 19 aprilie 2017), de asemenea, nu le este cunoscută instituția juridică a *republicării*. Consultând proiectele propuse (nr. 60 din 14 martie 2017 și nr. 123 din 19 aprilie 2017), constatăm cu stupoare că acești deputați nu cunosc nici tehnica legislativă.

De asemenea, în proiectul nr. 123/2017, observăm: candidatului independent i se îngrădește dreptul constituțional de a fi ales în circumscripție națională. Astfel, constatăm o discriminare a acestuia. Reținem că este desconsiderat și principiul egalității șanselor, deoarece persoana inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral pentru alegerile în baza

circumscripției naționale poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent, pe când candidatul independent veritabil poate concura doar într-o singură circumscripție uninominală. Prin urmare, una și aceeași persoană de pe liste de partid (susținută de partid) are șanse de două ori mai mari, întrucât persoana inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral pentru alegerile în baza circumscripției naționale poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent, în comparație cu candidatul independent veritabil, care poate candida doar într-o singură circumscripție uninominală. Alegerile se consideră a fi valabile prin simpla prezență și participare la scrutin a candidaților la funcția de deputat, deoarece, prin proiectul nr. 123/2017, pragul de participare la scrutin/de validare a alegerilor este eliminat. Actualmente, alegerile parlamentare sunt considerate nevalabile dacă la primul tur de scrutin au participat mai puțin de 1/3 din numărul alegătorilor înscriși în listele electorale.

Deoarece lucrurile se cunosc și se percep mai bine în comparație, am decis să parcurgem integral conținutul proiectului de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt) și, având în memorie substanța Legii nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt), abrogată prin Legea nr. 108 din 03.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, conchidem că proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 are la bază conținutul Legii nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care PDM în 2013, pentru o perioadă restrânsă de timp, a introdus în cadrul legal existent sistemul electoral mixt.

Prin urmare, proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 pentru

modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt) nu este unul nou, ci reprezintă o inițiativă mai veche (a se vedea proiectul legii nr. 163 din 16 aprilie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative) a fracțiunii PDM, din 2013, cu unele îmbunătățiri preluate din ideile expuse de către subsemnat în cadrul conferinței de la *Infotag* din 13 martie 2017 și AȘM din 17 martie 2017, precum și cele expuse la dezbaterile publice organizate de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” la Biblioteca Publică de Drept și de către președintele Parlamentului Republicii Moldova asupra proiectului nr. 60 din 14 martie 2017.

În proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017, de asemenea, problema constituirii circumscripțiilor uninominale, atât în țară, inclusiv teritoriul din stânga Nistrului și mun. Bender, cât și de peste hotare (Diasporă), revine Comisiei Electorale Centrale. Astfel, conchidem că aceste prevederi (constituirea circumscripțiilor uninominale) nu corespund testului de calitate a legii.

Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – *accesibilitate*, *previzibilitate* și *claritate* – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, de consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art. 23 alin. (2) din Constituție.

Așadar, sistemul electoral existent, îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Reiterăm: proiectul Institutului de Creație Legislativă „LEX

SCRIPTA” soluționează toate problemele. Deci este unul cu mult mai reușit ca proiectul nr. 60 din 14 martie 2017 (votul uninominal), proiect care a fost supus dezbaterilor publice, și care, fiind votat de Parlament în prima lectură cu 52 de voturi, de fapt a „decăzut”, deoarece autorii conștient n-au dorit să-și mențină propria inițiativă (votul uninominal), ei au susținut ideea (sistemului electoral mixt) și, astfel, Parlamentul a aprobat în prima lectură cu 74 de voturi proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017. Mai mult, aceste proiecte (nr. 60 din 14 martie 2017 (votul uninominal) și proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt)) au fost comasate. De bază se consideră că se iau propunerile expuse în proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 privind instituirea sistemului electoral mixt, însă paradoxal sau nu, proiectul va avea nr. 60, și nu 123.

În context reținem că inițiativa legislativă respectivă privind proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt) nu a fost supusă dezbaterilor publice, de aceea Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, în scopul asigurării transparenței activității Parlamentului, solicită respectuos inițierea dezbaterilor publice asupra acestui proiect de lege (proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017, comasat cu nr. 60 din 14 martie 2017, care va avea nr. 60). În temeiul art. 7 alin. (1) lit. e) al Legii nr. 239-XVI din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional, autoritățile publice sunt obligate, după caz, să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea posibilităților de participare a cetățenilor, a asociațiilor constituite în corespundere cu legea, a altor părți interesate la procesul decizional, inclusiv prin consultarea opiniei tuturor părților interesate de examinarea proiectelor de decizii. Conform prevederilor art. 11 alin. (1) din Legea citată, consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate se asigură de către autoritatea publică responsabilă de elaborarea proiectului de decizie prin următoarele modalități:

dezbateri publice, audieri publice, sondaj de opinie, referendum, solicitarea opiniilor experților în domeniu, crearea grupurilor de lucru permanente sau ad-hoc cu participarea reprezentanților societății civile, iar, în corespundere cu alin. (2) lit. c) din aceeași lege, consultarea se face la propunerea cetățeanului, a asociației constituite în corespundere cu legea, a altei părți interesate. Mai mult, legiuitorul a statuat la alin. (2¹) din lege că, în cazul prevăzut la alin. (2) lit. c), autoritatea publică responsabilă de elaborarea proiectului de decizie nu poate refuza consultarea.

Secundo - Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 privind aplicarea articolului 76 alineatul (3) din Codul electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 este illogică juridic și neconformă cu Constituția Republicii Moldova.

Reamintim, domnilor deputați, că dvs. în 2009 ați interpretat eronat prevederile art. 76 alin. (3) din Codul electoral prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009. Acele prevederi de la art. 76 alin. (3) erau neconforme cu cele ale art. 61 alin. (3) din Constituție. Astfel ați impus neconstituțional și ilegal CEC-ul să desfășoare alegerile Parlamentului, contrar prevederilor art. 61 alin. (1) din Constituție (diminuând ilegal perioada electorală la 45 de zile).

Urmare a intervenției subsemnatului, Mihai Corj, în 2010 Parlamentul a amendat prevederile alin. (3) din art. 76 din Codul electoral. De altfel, aceasta a fost una dintre cele 25 de propuneri ale noastre acceptate de către Parlament în 2010.

În acest sens, parafrazându-l pe Benjamin Disraeli cu referire la corpul legislativ/legiuitor al Republicii Moldova, putem spune următoarele:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ este prost pregătită pentru a legifera!”

Se știe că pe la noi, cei cu mai puțină pregătire adesea sunt și cei mai orgolioși, îngâmfați și supărăcioși.

În asemenea caz vom spune:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legiuitor are competențele necesare de a legifera!”

Cu regret, deputații care au propus interpretarea unei prevederi neconstituționale, pe atunci, în 2009, într-adevăr au greșit.

Totodată, menționăm faptul că acești deputați au o pregătire bună în domeniul dreptului și, astfel, conchidem că dumnealor sunt printre cei care au competențele necesare de a legifera.

Nu este om să nu greșească. A greși este omeneste, a ierta e creștinește.

Cu adevărat a greși este omeneste, a stăruii în greșeală este un lucru diavolesc.

De aceea doleanța noastră este să aducem lumină, cât mai multă lumină, după cum afirma Goethe.

Tertio - Societățile nu se guvernează bine, decât dacă se suprapun două forțe: inteligența și puterea /Nicolae Titulescu/

Mihai Eminescu afirma: Inteligențe întâlnim adesea, inteligențe și caractere rareori.

În preambul și în art. 2, 60 alin. (1), 68 (1) din Constituție este expres statuat, implicit sau explicit, faptul că mandatul deputatului este unul reprezentativ. Suplimentar, precizăm faptul că legiuitorul constituant a statuat expres la art. 68 alin. (2) că orice mandat imperativ este nul.

Mai mult, Curtea Constituțională, prin HCC nr. 8 din 19.06.2012 [7], a interpretat prevederile art. 68 alin. (1) și (2) și ale art. 69 alin. (2) din Constituție. Prevederile art. 94¹, 175, 176 (5), 177 (3), 178 lit.g), 179, 180 lit. e), 181 (2), 182 (4), 185 (1), 186 alin. (3), 187 (6), 197 (4), 198 (1) și (2) din proiectul nr. 60 din 14.03.2017 le considerăm neconforme cu cele ale art. 1 (3), 2, 60 (1), 68 (1) și (2) din Constituție.

Așadar, reținem că instituția juridică a revocării/retragerii mandatului de deputat de către alegători începând cu 27 august 1994 este una neconstituțională.

Quatro - la finanțarea campaniilor electorale trebuie să poată participa și persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova, aflați

peste hotarele țării. Plafoanele donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice în contul „Fond electoral” pentru o campanie electorală constituie 4 și, respectiv, 40 de salarii medii lunare pe economie, în loc de 200 și, respectiv, 400 de salarii medii lunare pe economie. Quantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, este aprobat de Guvern în mărime de 5300 de lei [26]. Valoarea cadourilor simbolice, reprezentând publicitate electorală sau politică, confecționate din mijloace declarate de pe contul „Fond electoral”, care poartă simbolică concurențului electoral, nu poate depăși o unitate convențională.

Quinto - Agitația electorală se admite numai după înregistrarea tuturor concurenților electorali de către organul electoral și va începe în aceeași zi pentru toți concurenții electorali.

În ziua alegerilor și în cea precedentă alegerilor, nu se admite niciun fel de agitație electorală. Prin urmare, afișele expuse anterior urmează a fi înlăturate cel târziu în ziua de vineri până la ora 24-00.

Toți radiodifuzorii și mijloacele de informare în masă scrise, indiferent de forma de proprietate, au obligația de a respecta principiile de echitate, de responsabilitate, de echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor. Deci principiile enunțate *supra* sunt aplicabile atât mass-mediei publice, cât și celei private.

Refuzul de a difuza sau de a publica, în condițiile Codului electoral, publicitatea electorală, contra plată sau gratuit, poate fi contestat în instanța de judecată.

Sexto - în ceea ce privește sintagma „validarea a cel puțin 2/3 din numărul de mandate de deputat”, comunicăm următoarele.

Într-adevăr, atât articolele 89 alin. (3), 90 alin. (1), (2), 94 alin. (2) din proiectul Legii nr. 60/2017, precum și articolul 90 alin. (1) din Codul electoral, conțin sintagma „validarea a cel puțin 2/3 din numărul de mandate de deputat”.

Urmare a celor relevate *supra*, reținem că Parlamentul RM, fiind ales după sistemul proporțional, nu va avea niciodată locuri vacante, deoarece imediat ce apare vacanța unui mandat de deputat, Parlamentul constată acest fapt printr-o hotărâre, iar Comisia Electorală Centrală înaintează Curții Constituționale actele necesare pentru validarea următorului mandat de deputat. Deci mandatul se completează din lista celor cca 1500 de candidați supleanți, care aspiră la ocuparea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Apropo, Parlamentul anilor '90 s-a autodizolvat, deoarece astfel a decis, iar o listă de candidați supleanți pe atunci nu exista, deoarece acel Parlament a fost ales după sistemul majoritar/uninominal. Aceeași situație este prevăzută și în proiectul de lege nr. 60 din 14 martie 2017.

La caz, prin art. III alin. (3) din proiectul nr. 60 din 14 martie 2017, autorii au exclus cetățenii din stânga Nistrului și mun. Bender de la participarea la scrutinul parlamentar. De asemenea, dacă alegătorii decid să revoce simultan cca 20 - 30 de deputați, totuși care va fi majoritatea deputaților aleși, conform art. 74 (1) din Constituție, necesară pentru adoptarea legilor organice?

Actualmente, majoritatea deputaților aleși este constituită din 51 de persoane, în temeiul art. 87 alin. (1) lit. b) din Regulamentul Parlamentului (amendat prin Legea nr. 120 din 18.06.2010 [20]), coroborat cu art. 60 alin. (2) și 74 alin. (1) din Constituție, însă, conform HCC nr. 38 din 15.12.1998, coroborat cu art. 60 alin. (2) și 74 alin. (1) din Constituție, majoritatea deputaților aleși este formată din 52 de deputați.

Reținem că HCC nr. 38 din 15.12.1998 [4] nu este revizuită de către Înalta Curte. Astfel, în acest sens, solicităm respectuos Înaltei Curți să-și revizuiască propria hotărâre nr. 38 din 15.12.1998, deoarece, din 2010, Parlamentul o desconsideră, urmare a amendării Regulamentului Parlamentului.

Exemplificăm.

În hotărârile nr. 21 din 2.07.1998 [3], nr. 38 din 15.12.1998 [4] și nr. 10 din 6.03.1999 [5], Curtea Constituțională a interpretat sintagmele „majoritate parlamentară” și „majoritatea deputaților aleși”.

Parlamentul Republicii Moldova, în exercitarea atribuțiilor sale, prevăzute la art. 66 din Constituție, în special în activitatea de legiferare, trebuie să se conducă de dispozițiile art. 74 din Constituție. Pentru cazul examinat, Constituția prevede că legile organice sunt adoptate cu votul majorității deputaților aleși.

Care va fi majoritatea deputaților aleși, dacă, conform proiectului nr. 60/2017, în stânga Nistrului și în mun. Bender etc. nu va fi ales niciun deputat? Constatăm că autorul proiectului nr. 60/2017 nu a reușit să dea un răspuns afirmativ la această întrebare. Astfel, observăm că, într-un sistem electoral majoritar *majoritatea deputaților aleși* nu este una certă, precum în sistemul proporțional. Deci cvorumul sau numărul de voturi necesare pentru adoptarea unei legi organice, și nu numai, în baza proiectului nr. 60/2017, va fi unul diferit de cel acceptat actualmente de legiuitor (51).

La 5 mai 2017, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat proiectul nr. 60/2017 (votul uninominal) în prima lectură cu 52 de voturi, iar proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt) a fost acceptat în prima lectură cu 74 de voturi. Ulterior, aceste proiecte au fost comasate. Astfel, de bază a fost luat proiectul privind instituirea sistemului electoral mixt, însă acesta va avea nr. 60.

În situația creată, Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta” lansează autorităților publice expertiza necesară pentru ca acestea să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Reținem că, proiectul *de lege ferenda* privind amendarea Codului electoral va fi publicat într-un articol separat.

Paradoxul moldovenesc: În

Parlamentul Republicii Moldova nu a fost ales niciun candidat independent, însă de fiecare dată după alegerile parlamentare apar și deputați independenți, care se mai numesc *neafiliați*.

Din anii '90 încoace, se resimte o problemă acută privind calitatea componenței corpului legislativ. Actualmente, legislația prevede expres faptul că deputatul poate fi susținut în activitatea sa atât de un asistent remunerat, cât și de cei voluntari. Într-o perioadă de criză financiară, deputații nu aveau dreptul moral să voteze asemenea proiecte de legi ce necesitau cheltuieli suplimentare din bugetul de stat.

Cu regret, aceștia sunt parlamentarii care au venit cu „spiska” partidelor și considerăm că ar fi potrivit în acest context să-l cităm pe Benjamin Disraeli, care într-o zi le-a declarat colegilor săi din Parlament: „Domnilor, jumătate dintre dvs. sunteți niște proști”. Cuvintele lui produsese efectul unui fulger într-o zi senină. Toată lumea fu scandalizată și i se ceru să se dezică de tot ce a declarat. Disraeli acceptă și răspunde prompt: „Domnilor, jumătate dintre dvs. nu sunt proști”.

Noi nu vom da asemenea calificative care ar putea fi concepute drept insulte etc., însă, parafrazându-l pe Disraeli, afirmăm cu referire la corpul legislativ al Republicii Moldova:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ este prost pregătită pentru a legifera”.

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ are competențele necesare de a legifera”.

Apropo, acum, după tentativa nereușită (din 2013) de instituire a sistemului electoral mixt [21], recomandăm o soluție simplă pentru a avea un parlament reprezentativ de legislatura a XXI-a. Deci reiterăm sugestiile noastre, astfel formalizându-le și expunându-le pentru ca și candidatul independent să devină un concurent electoral real într-un scrutin electoral pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Odată sta-

bilită starea de lucruri referitoare la acest compartiment, am decis să elaborăm un proiect de lege și să-l expediem Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului Republicii Moldova care, ulterior, în speranța de a fi adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova, va putea soluționa problema reprezentativității în Parlament, fără a modifica sistemul electoral, precum s-a încercat în 2013, dar, cu regret, tot în acel an, la un interval de timp foarte scurt, legiuitorul nostru și-a revăzut poziția și astfel sistemul electoral mixt în Republica Moldova a fost în vigoare doar în perioada 20.04.2013 [21] – 10.05.2013 [22].

Concluzii. Republica Moldova, ca stat suveran și independent, respectând recomandările *Codului bunelor practici în materie electorală*, poate să amendeze legislația electorală fără a distorsiona sistemul electoral în ansamblu. Astfel, prin derogare de la prevederile pct. 2 b din *Liniile Directoare*, adoptate de către Comisia de la Veneția la cea de-a 51-a sesiune plenară (Veneția, 5-6 iulie 2002), pct. 63-65 din *Raportul Explicativ*, validat de asemenea de Comisia de la Veneția la cea de-a 52-a sesiune plenară (Veneția, 18-19 octombrie 2002), și în coroborare cu prevederile pct. 59 din Raport, în care este statuat faptul că alegerile nu sunt desfășurate în vacuum, ci în contextul unui sistem electoral specific și al unui sistem de partide existent, Parlamentul Republicii Moldova este în drept să reducă pragul de reprezentativitate atât pentru partidele politice, blocurile electorale, cât și pentru candidații independenți. Deci numai în cazul micșorării pragului electoral de reprezentativitate pentru toți concurenții electorali, inclusiv pentru candidații independenți, această derogare își va găsi sprijin și credibilitate în fața alegătorului. Prin urmare, stabilitatea regulilor trebuie să fie astfel asigurată încât să excludă orice suspiciune de manipulare. Altfel spus, micșorarea

pragului de reprezentativitate doar pentru partidele politice și blocurile electorale poate, și va fi considerată, de către alegător o suspiciune de tentativă de manipulare a acestuia. De aceea trebuie evitate nu numai manipulările în favoarea partidelor, ci chiar și tentativele de manipulare. Considerăm oportune și necesare propunerile noastre pentru a acorda șanse reale și eficiente tuturor concurenților electorali de a accede în Parlament, astfel încât Parlamentul de legislația a XXI-a să devină cu adevărat unul reprezentativ.

Așadar, alegătorul, conștient și responsabil de soarta sa și a copiilor și părinților săi, dar și a acestui popor, va avea oportunitatea de a vota corect, evitând alegerea partidele politice corupte și a politicienilor corupți până în măduva oaselor, dar va putea alege într-adevăr deputatul său, desemnând un candidat independent sau un candidat de pe lista unui partid, înscriind personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților acelui partid politic, înregistrată la CEC.

Prin urmare, chestiunea privind amendarea Codului electoral poate și trebuie să fie soluționată în Parlament, și nu în stradă.

În final, dacă rezultatele studiului nostru vor fi luate în considerare de către guvernare și ulterior problema va fi soluționată, atunci câștigător și beneficiar al acestei soluții nu va fi nici opoziția și nici guvernarea, ci Măria Sa Poporul, care este Suveranul Republicii Moldova.

Urmare a dezbaterilor ce au loc în societate privitor la acest subiect, suntem siguri că cea mai reușită soluție care va aduce liniște și pace în societate este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și reprezentării în Parlament a cetățenilor Republicii Moldova din stânga Nistrului și mun. Bender, a aceluia din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

Prin urmare, sistemul electoral existent îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29.03.2016, nr.78, art. 140.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 27 mai 1998 cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Codul electoral și a Hotărârii Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54 din 18.06.1998.
3. Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 2.07.1998 privind interpretarea unor prevederi ale art. 74 alin. (1) și (2), art. 82 alin. (1) și art. 143 alin. (1) din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69 din 23.07.1998.
4. Hotărârea Curții Constituționale nr. 38 din 15.12.1998 despre controlul constituționalității Legii nr. 101-XIV din 22 iulie 1998 pentru rectificarea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 07.01.1999.
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 6.03.1999 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 303-XIV din 3 martie 1999 privind acordarea votului de încredere Programului de activitate și întregii liste a Guvernului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24 din 11.03.1999.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 10.10.2000 cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 894-XIV din 23 martie 2000 pentru modificarea și completarea Codului electoral și a art. 86 din Codul electoral. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 133 din 26.10.2000.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 19.06.2012 privind

interpretarea articolelor 68 alin. (1), (2) și 69 alin. (2) din Constituție (Sesizarea nr. 8b/2012). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-134 din 29.06.2012, art. 14.

8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 16.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 29¹ alin. (3) din Codul electoral (*organizarea secțiilor de votare în străinătate*) (Sesizarea nr. 12a/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 241-246 din 28.08.2015, art. 22.

9. HCC nr. 7 din 04.03.2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016, art. 10.

10. Codul bunelor practici în materie electorală, adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Linii directoare și raportul explicativ, adoptate de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52-a Sesiuni Plenare (Veneția, 18-19 octombrie 2002). Art. 65 din Raportul explicativ, adoptat de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 52-a sesiuni plenare (Veneția, 18-19 octombrie 2002).

11. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023revrom](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023revrom) (accesat la 13.06.2017)

12. Decizia Curții Constituționale nr. 4 din 14.05.2013 de respingere a sesizării nr. 18a/2013 privind controlul constituționalității Legii nr. 108 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul electoral și Legea despre statutul deputaților în Parlament). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 116-118 din 24.05.2013, art. 11.

13. Decizia Curții Constituționale nr. 6 din 23.05.2013 de respingere a sesizării nr. 21b/2013 privind interpretarea articolelor 16 alin. (2), 38 și 72 alin. (3) lit. a) din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134 din 21.06.2013, art. 17.

14. Codul electoral nr. 1381-XIII

din 21 noiembrie 1997. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 277-287 din 26.08.2016, art. 585.

15. Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989 cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSSM. În: Veștile nr. 11, 1989, art. 270. (lege abrogată)

16. Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului. În: Monitorul Oficial nr. 10 din 30.10.1993. (lege abrogată)

17. Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Republicată în: Monitorul Oficial al RM nr. 6-8 din 24.01.2003, art. 23.

18. Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 36-38, art. 210.

19. Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 privind aplicarea articolului 76 alineatul (3) din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997. În: Monitorul Oficial al RM nr. 103 din 16.06.2009, art. 264.

20. Legea nr. 120 din 18.06.2010 pentru modificarea și completarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 107 din 26.06.2010, art. 328.

21. Legea nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 91 din 20.04.2013, art. 302. Legea nr. 94/2013 este amendată și abrogată, tacit, implicit prin Legea nr. 108 din 3.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

22. Legea nr. 108 din 3.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 109 din 10.05.2013, art. 346.

23. Hotărârea Parlamentului nr. 1613-XII din 19.10.1993 privind modul de punere în aplicare a Legii privind alegerea Parlamentului. În: În: Monitorul Oficial nr. 10 din 30.10.1993. (hotărâre caducă)

24. Hotărârea Parlamentului nr. 17 din 02.03.2017 privind desemnarea unui membru al Comisiei Electorale Centrale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 104.

25. Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 30.03.2017 privind confirmarea în funcție al unui membru al Comisiei Electorale Centrale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 119-126 din 14.04.2017, art. 201.

26. Hotărârea Guvernului RM nr. 1233 din 9.11.2016 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 388-398 din 11.11.2016, art. 1328.

27. Corj Mihai. Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului. Chișinău: LEX SCRIPTA, 2015, 964p.

Mihai CORJ,
avocat, doctor în drept,
conferențiar universitar,
președinte al Asociației Obștești
Institutul de Creație Legislativă
„LEX SCRIPTA”
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru

Mihai CORJ,
lawyer, doctor of law,
associate professor,
President of the Institute for
Legislative Creation
„LEX SCRIPTA”
E-mail: lex-scripta.eu@mail.ru